

Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte)
BALTKRIEVIJAS ZA LATVIEŠU SEKTORA DARBĪBA
PĒC 1920.–1930. GADU ARHĪVU MATERIĀLIEM: LATGALISTIKAS ASPEKTS

Atslēgas vārdi: *latgalieši Baltkrievijā un Krievijā, Kārlis Šķilters, Baltkrievijas ZA centrālais zinātniskais arhīvs.*

1928. gadā Baltkrievu kultūras institūtā (vēlāk Baltkrievijas Zinātņu akadēmijā) tika dibināta Baltkrievijas latviešu vēstures katedra (vēlāk Latviešu sektors), ko vadīja Kārlis Šķilters (1891–1941 [<https://nekropole.info/ru/Karl-Shkilter>]). Neskatoties uz sektora ražīgo darbību, kas izpaudās vairākās publikācijās, ziņu par to ir visai maz (Дз. Віксна. Латыши в Белорусской ССР в 20–30х годах // LPSR ZA Vēstis. 1970. Nr. 12 (281). С. 15–27; sk. 24. lpp.; Dz. Віксна. Латвіеšu културас ун изглītības ієстāдєs Padomju Savienībā 20.–30. gados. Rīga, 1972; sk. 12.–13. lpp.; M. Ābola, Dz. Віксна. Тā draudzība мūžības ілгumu zin. Латвіеšu ун бaltkrievu тautas sakaru attīstība. Rīga, 1977; sk. 44.–45. lpp.). Dz. Віксна savu informāciju balsta uz Baltkrievijas Nacionālā arhīva (bijušais Centrālais Oktobra revolūcijas un sociālistiskās celtniecības valsts arhīvs) 701. fonda dokumentiem („Комиссия по осуществлению национальной политики при Центральном Исполнительном Комитете БССР, г. Минск“, laika posms 23.10.1925. – 15.07.1934.), min sektora ekspedīcijās savāktos etnogrāfiskos materiālus 70 sējumu apjomā, tāpat O. Pankes un J. Dolgija sastādīto praktisku baltkrievu-latviešu vārdnīcu. (Ne materiālu, ne vārdnīcas turpmākais liktenis diemžēl nav zināms.)

Referātā sniegts ieskats Latviešu sektora materiālos, kas glabājas Baltkrievijas ZA Centrālajā zinātniskajā arhīvā: 72. fonds („Институт национальных меньшинств“), 11.–13. lieta, laika posms 1926.–1933. g., pāri par 500 lapām lielākoties latviešu, krievu un baltkrievu valodā. Tajos ietilpst sarakste ar latviešu kolonijām (par to stāvokli, izpētes darbu, anketas un instrukcijas, apcerējumi, folkloras materiāli u. c.), ar latviešu kultūras un izglītības biedrību „Prometejs“, t. sk. žurnāla „Celtne“ redakciju (piemēram, par šī žurnāla „baltkrievu numura“ sagatavošanu (1933, Nr. 8)), ar citiem kolēģiem darba jautājumos (O. Paune, L. Laicens, E. Krūkle u. c.), kā arī personīgas vēstules, grāmatu saraksti pasūtīšanai no Latvijas u. c. Tepat atrodami Sektora darba plāni un pārskati [13: 79–81] (atsauču formāts: [lieta: lapa]), instrukcija krievu-latviešu vārdnīcas sastādīšanai (ap 25 000 vārdi) [13: 6–9], pārskats par darbu pie baltkrievu-latviešu vārdnīcas gaitu [13: 72–73].

Latgalistikas aspektā uzmanību saista vairāki materiāli:

— E. Eizenšmita (Mākoņa) vēstule (24.04.1926.) par gatavošanos avīzes „Taisneība“ izdošanai [11: 341–345v];

— pastkartīte no J. Lojas, kurš sola tuvākajā 1929./30. gadā pabeigt savu „Latgaliešu valodas gramatiku“ (krieviski, ap 10 iespiedlokšņu) [11: 64];

— J. Silinīka vēstule (24.06.1933.) ar piedāvājumu izdot Baltkrievijas ZA izdevniecībā viņa latgaliešu valodas gramatiku (fonētiku un morfoloģiju) un 20 000 vārdu lielu krievu-latgaliešu vārdnīcu [13: 74–75v], K. Šķiltera pārdomas šai sakarā [13: 91, 92];

— sarakste par K. Šķiltera grāmatas „Latgales nacionalais jautājums“ (Minska, 1934) izdošanas lietām [13: 75–76, 93, 100 u. c.], tās recenzēšanu [13: 55–56, 60, 88], kā arī J. Kalnbērziņa un V. Zeimaļa recenzijas [13: 95–97].

Baltkrievijas ZA Latviešu sektora vēsturei un tā materiālu meklēšanai un publicēšanai būtu jāveltī īpašs pētījums.